

BIJLAGE X.

VERSLAG DER COMMISSIE, in 1900 belast geweest met het afnemen der examens voor de Hoogduitsche taal (lager en middelbaar onderwijs), naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (Staatsblad n°. 149).

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, in 1900 belast geweest met het afnemen der examens voor de hoogduitsche taal (lager en middelbaar onderwijs) heeft de eer bij dezen aan Uwe Excellentie het verslag van hare werkzaamheden in te dienen.

Ingevolge de beschikking Uwer Excellentie van den 1sten Juni 1900, n°. 2897¹, afdeling O, was de commissie samengesteld als volgt:

dr. J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam, voorzitter;

H. Pol, leeraar aan het gymnasium te Groningen, ondervoorzitter;

J. F. D. Blöte, leeraar aan de Rijks-hoogere burgerschool te Tilburg;

H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;

B. J. ter Brugge, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

G. R. Deelman, leeraar aan de Rijks-hoogere burgerschool en het gymnasium te Utrecht;

E. de Jong, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;

IJ. van Julsingha, leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met driejarigen cursus te Amsterdam;

dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;

A. L. Schmidt jr., leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage;

R. Snel, leeraar aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te Gorinchem;

J. G. Talen, leeraar aan de Rijks-hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle;

mej. M. Koenig, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Rotterdam;

mej. W. E. van Roggen, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Haarlem.

Als plaatsvervangende leden waren aangewezen:

F. C. Corbach, leeraar aan de hoogere burgerschool met driejarigen cursus te Groningen;

R. Dijkstra, leeraar aan de 2de hoogere burgerschool met driejarigen cursus te Amsterdam;

J. H. Scholte, leeraar aan de Rijks-hoogere burgerschool te Gouda;

mej. W. Bonnema, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Groningen.

De eerste voorloopige vergadering der commissie, die op 10 Juni te Utrecht plaats vond, was gewijd aan de regeling der werkzaamheden en de bespreking van duur, omvang en inrichting der examens. Tot secretaris werd benoemd de tweede ondergeteekende, die echter, met het oog op den staat zijner gezondheid, bezwaar moest maken deze taak gedurende den geheelen loop der examens te vervullen. Dientengevolge werd tot plaatsvervangend secretaris voor den duur der examens M. O. de derde ondergeteekende benoemd.

Overeenkomstig het advies der voorgangster dezer commissie, was door Uwe Excellentie, bij missive van 21 Maart, n°. 1687¹, afdeling Ond., bepaald, dat ook dit jaar het schriftelijk werk der kandidaten voor lager onderwijs op één dag zou gemaakt worden. Er werd dus besloten, dat het schriftelijk examen L. O. zou plaats hebben op 17 Juli, en wel te Amsterdam, Breda en Zwolle. Voor de correctie van het schriftelijk werk, die den volgenden dag zou aanvangen, werden vijf dagen uitgetrokken, zoodat het begin der mondelinge examens voor lager onderwijs op 24 Juli kon worden vastgesteld. Voorts besloot de commissie

zich ten opzichte der praedicaten, voor de verschillende onderdeelen van het examen toe te kennen, aan de bepalingen te houden, die daaromtrent door hare voorgangster gemaakt waren.

Ook in de regeling van het mondeling onderzoek der kandidaten voor lager onderwijs werd dit jaar geene wijziging gebracht. Daar er dus 24 kandidaten per dag zouden ondervraagd worden, kon het onderzoek van de 216 kandidaten (141 mannelijke en 75 vrouwelijke), die zich hadden aangemeld, in 9 dagen afloopen. Aan dit onderzoek zouden alle leden deelnemen, behalve de secretaris, wiens taak door de nieuwe regeling zóó uitgebreid is geworden, dat hij geheel door administratieve werkzaamheden in beslag genomen wordt.

Voor de heeren Breuning en de Jong, die zich alleen voor de middelbare examens beschikbaar konden stellen, werden als plaatsvervaarders aangewezen de heeren Corbach en Dijkstra, terwijl de heeren Kossmann en Deelman op hun verzoek resp. gedurende 9 en 4 dagen werden vervangen door den heer Scholte en mej. Bonnema.

Ten aanzien van de examens voor middelbaar onderwijs werd bepaald, dat het schriftelijk examen voor de akten A en B zich onmiddellijk aan de examens voor lager onderwijs zou aansluiten, in verband waarmede de aanvang van het mondeling onderzoek werd vastgesteld op 6 Augustus. Met goedvinden van Uwe Excellentie werd bepaald, dat de voorzitter en de heeren Pol, Kossmann, Breuning, Deelman, de Jong en, zoo noodig, Talen, zich met het afnemen dezer examens zouden belasten. Tot het afnemen der letterkundige examens werden aangewezen de heeren Kossmann en Breuning, benevens de voorzitter, die zich ook met het onderzoek in de historische spraakkunst belastte.

Het schriftelijk gedeelte van het examen voor de akte A gaf aanleiding tot eene uitvoerige gedachtenwisseling over de vraag, of aan de kandidaten voor die akte wederom, zooals in vorige jaren, een foutief stuk ter verbetering zou voorgelegd worden. De ondervinding, daaromtrent opgedaan, was niet bijzonder gunstig; aan den anderen kant echter bleek de commissie niet eenstemmig omtrent hetgeen in de plaats dezer foutieve vertaling kon gesteld worden, zoodat eindelijk besloten werd, dit jaar slechts eene vertaling uit het Nederlandsch in het Duitsch op te geven.

In het mondeling gedeelte der examens voor de middelbare akten werd dit jaar geene verandering gebracht. Er hadden zich aangemeld 45 kandidaten voor de akte A (33 mannelijke en 12 vrouwelijke), en 11 kandidaten voor de akte B (6 mannelijke en 5 vrouwelijke). Er werd bepaald, dat dagelijks één kandidaat voor de akte B en vier kandidaten voor de akte A zouden onderzocht worden, waardoor het mondeling examen in 9 dagen kon afloopen.

In de tweede voorbereidende vergadering, 17 Juli te 's Gravenhage gehouden, werd het schriftelijk werk voor het examen lager onderwijs vastgesteld. Eenige leden, daartoe door den voorzitter uitgenoodigd, hadden reeds in de eerste vergadering te Utrecht een aantal opgaven ter vertaling uit het Nederlandsch in het Hoogduitsch en omgekeerd ter tafel gebracht, die vervolgens door twee subcommissiën nauwkeurig waren onderzocht en zoover noodig gewijzigd. De keuze en definitieve vaststelling der twee vertalingen werd daardoor zeer vergemakkelijkt.

Het schriftelijk examen voor lager onderwijs had op den bepaalden datum plaats, te Amsterdam onder leiding van den voorzitter, te Breda onder die van den eersten secretaris, terwijl te Zwolle de ondervoorzitter deze taak op zich had genomen. De regeling was op alle drie plaatsen dezelfde. Het examen begon te elf uren met de vertaling in het Hoogduitsch, waarvoor tijd werd gegeven tot 12³/₄ uur. Na eene pauze van één uur volgde de vertaling in het Nederlandsch van 1³/₄ tot 3¹/₄ uur. Bijzondere incidenten deden zich nergens voor. Den volgenden morgen begonnen de zittingen der commissie te 's Gravenhage met de correctie, die, zooals reeds vermeld werd, van 18 Juli

tot en met 23 Juli duurde. De mondelinge examens voor lager onderwijs sloten zich onmiddellijk daarbij aan, en eindigden dus 2 Augustus, op welken dag ook de slotvergadering voor het lager onderwijs werd gehouden. Deze examens, die voor iederen candidaat één uur duurden, werden door zes subcommissiën, elk van twee leden, afgenomen des morgens van 9—10 en 10—11, en des namiddags van 1½—2¼ en 2¼—3¼, waarop voor de eerste twee groepen van kandidaten te 11½, voor de laatste twee te 4 uur, de beraadslaging der commissie en de mededeeling van den uitslag volgden.

De hieronder volgende tabellen I en II geven een overzicht van den algemeenen uitslag dezer examens en van de uitkomsten van het mondeling onderzoek in de verschillende vakken.

TABEL I. Lager onderwijs.

AKTE naar aanleiding van art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs.	Aantal van hen, die						zijn toegelaten.
	zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	aan het schriftelijk examen hebben deelgenomen.	zich hebben teruggetrokken na het schriftelijk examen.	aan het mondeling examen hebben deelgenomen.	zijn afgewezen.	
Mannelijke kandidaten.	141	5*	136	12	125	56	68
Vrouwelijke kandidaten.	75	.	75	5	70	24	46
Totaal	216	5	211	17	194	80	114

* Deze zijn in gebreke gebleven het verschuldigde examen-geld te voldoen, en derhalve van de lijst der kandidaten afgevoerd.

TABEL II. Lager onderwijs.

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat						Uitspraak.
		Vertaling Nederlandsch-Hoogduitsch.	Vertaling Hoogduitsch-Nederlandsch.	Spraak-kunst.	Phonetiek.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid in het spreken.	
Mannelijke (aantal 136) **	zeer goed (6)	.	3	.	8	17	10	8
	goed (5)	26	23	16	8	17	10	8
	voldoende (4)	53	65	42	54	43	59	63
	niet geheel voldoende (3)	31	27	42	41	48	38	39
	onvoldoende (2)	17	14	24	21	16	17	13
	slecht (1)	9	4	1
Vrouwelijke (aantal 75) **	zeer goed (6)	4	1
	goed (5)	18	8	14	6	8	14	15
	voldoende (4)	34	32	29	35	32	32	43
	niet geheel voldoende (3)	13	21	19	18	27	16	10
	onvoldoende (2)	9	13	8	10	3	4	1
	slecht (1)	1	1	.	1	.	.	.

** 12 mannelijke en 5 vrouwelijke kandidaten trokken zich na het schriftelijk examen terug.

Uit de eerste dezer tabellen blijkt, dat van 211 kandidaten, die zich aan het examen onderwierpen, 114, dat is ruim 54 pct. slaagden. Vergeleken met het vorige jaar, toen 62 pct. werden toegelaten en met de drie voorafgaande jaren, waarin het percentage van 57 tot 60 liep, schijnt de uitslag niet bijzonder gunstig. Omtrent de vermoedelijke oorzaak van dit verschijnsel zal de commissie niet in beschouwing treden; zij gelooft, dat hier toevallige omstandigheden van verschillende aard in het spel zijn, waarvan de opsomming in dit verslag geen nut zou hebben.

Het ongunstigst was de uitslag van het mondeling onderzoek in de kennis der spraakkunst. Het heeft de commissie getroffen dat juist het meest elementaire gedeelte daarvan, de vormleer, vaak was verwaarloosd. De meervoudsvorming der zelfstandige naamwoorden, de vervoeging der onregelmatige werkwoorden, bijv. van *wissen*, *wollen* en derg. bleek voor vele kandidaten een struikelblok. De commissie meent er dus nog eens op te moeten wijzen, dat zekerheid in het gebruik der vormen het eerste vereischte voor dit examen is.

Nadat dit jaar voor de tweede maal eene proef is genomen met de nieuwe inrichting van het schriftelijk examen voor lager onderwijs, waarbij aan alle kandidaten op éénen dag hetzelfde wordt opgegeven, acht deze commissie den tijd gekomen, om een definitief oordeel over den uitslag dezer proefneming uit te spreken. Zij is eenstemmig van meening, dat deze regeling, hoewel zij den arbeid der commissie verzwaaert en den kandidaten meer kosten oplegt, toch te verkiezen is boven de vroegere inrichting, en wel uit hoofde van het belangrijke voordeel, dat zoodoende de vaardigheid in het schriftelijk gebruik der taal bij alle kandidaten naar denzelfden, met de meeste zorg berekenenden maatstaf wordt gemeten, en dus tegenover de onvermijdelijke wisselkansen van het mondelinge examen een vaste gelijkmatige grondslag van beoordeeling wordt verzekerd. De commissie meent dus Uwe Excellentie te moeten adviseeren tot bestendiging van den door haar bij wijze van proef genomen maatregel.

Zooals reeds vermeld is, werden de examens voor de lagere akte onmiddellijk gevolgd door die voor *middelbaar onderwijs*.

De vergadering tot vaststelling van het schriftelijk werk voor die examens werd op 24 Juni, met goedvinden van Uwe Excellentie, te Hilversum gehouden. Zij werd alleen bijgewoond door de voor dit gedeelte van het examen aangewezen leden, benevens den secretaris. Overeenkomstig het in de eerste voorbereidende vergadering genomen besluit, behoefde voor het taalkundig gedeelte slechts eene vertaling uit het Nederlandsch in het Hoogduitsch gekozen te worden. Voor vreemdelingen, die verklaren mochten, het Nederlandsch niet voldoende machtig te zijn, zou deze vertaling vervangen worden door een opstel en een paraphrase van een gedicht. De commissie kan echter tot haar genoegen vermelden, dat dit jaar door geen der vreemdelingen, die aan het examen deelnamen, gebruik werd gemaakt van de hun door het Koninklijk besluit van 14 October 1884 (*Staatsblad* n. 216) verleende vrijheid, om de vertaling door een opstel en eene paraphrase te vervangen.

Voor het letterkundig opstel werd aan de aspiranten voor de akte B de keuze gegeven tusschen de volgende zeven onderwerpen: 1. *Charakteristik der Fräuen gestalten in einer mittelhochdeutschen epischen Dichtung*. 2. *Walther von der Vogelweide's Minnepoesie*. 3. *Gryphins als Tragödiendichter dargestellt an einem seiner Werke*. 4. *Lessing's Auseinandersetzungen zur Poetik der Aristoteles in der „Hamburgischen Dramaturgie“*. 5. *Goethe's „Hermann und Dorothea“ nach Form und Inhalt betrachtet (Keine Inhaltsangabe!)*. 6. *Die Schicksalsidee bei Schiller in „Wallenstein“ „Maria Stuart“ und „Brant von Messina“*. 7. *Besprechung eines Drama's von Hauptmann, Sudermann oder Halbe*. Van deze onderwerpen werden n. 1, n. 2 en n. 6 door geen der kandidaten behandeld.

Het schriftelijk examen voor de akten A en B had plaats op 3 en 4 Augustus. Op den eersten dag maakten alle kandidaten des voormiddags de vertaling in het Hoogduitsch, waarvoor 3 uren waren toegestaan; des namiddags werd met de correctie begonnen. Den tweeden dag kwamen alleen de kandidaten voor de akte B terug tot het maken van het letterkundig opstel, waarvoor 4 uren tijd werd gegeven. Tegelijk werd voortgegaan met de correctie, die ook nog de drie volgende werkdagen in beslag nam. De mondelinge examens sloten zich 9 Augustus daarbij aan, en duurden tot den 20sten, zoodat de slotvergadering en de afdoening der administratie van voorzitter en secretaris op 21 Augustus kon plaats hebben.

De volgende tabellen geven een overzicht van de uitkomsten dezer examens. Tabel III wijst den algemeenen uitslag aan,

terwijl de tabellen IV en V een staat bevatten van de cijfers door de commissie voor de verschillende onderdeelen toegekend.

TABEL III. Middelbaar onderwijs.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Aantal der kandidaten die						
		zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	schriftelijk examen hebben afgelegd.	zich hebben teruggetrokken na het schriftelijk examen.	aan het mondeling examen hebben deelgenomen.	zich hebben teruggetrokken onder het mondeling examen.	zijn afgewezen. zijn toegelaten.
Akte A, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (Staatsblad n°. 87).	Mannelijke.	33	33	3	28**	1	15	12
	Vrouwelijke.	12	12		12		6	6
Akte B, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (Staatsblad n°. 87).*	Mannelijke.	6	6	1	5	1	2	2
	Vrouwelijke.	5	5		5			5
	Totaal . . .	56	56	4	50	2	23	25

* Alle kandidaten voor de akte B moesten het volledig examen afleggen.

** Twee kandidaten zijn niet opgekomen.

TABEL IV. (Akte A).

Candi- daten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Aantal der kandidaten die						
		Vertaling (schriftelijk).	Vormleer.	Phonetiek.	Syntaxis.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.
Mannelijke (aantal 33).	zeer goed (6).	7	4	2	3	1	1	1
	goed (5) . . .	12	16	8	8	9	11	14
	voldoende (4).	8	5	9	10	13	5	6
	niet geheel voldoende (3).	3	2	6	6	2	2	5
	onvoldoende (2)	3					2	
	slecht (1) . . .	3						
Vrouwelijke (aantal 12).	zeer goed (6).	3		1		1	6	7
	goed (5) . . .	5	6	3	4	2	3	2
	voldoende (4).	1	4	2	4	4	3	2
	niet geheel voldoende (3).	3	2	5	4	5		
	onvoldoende (2)			1				
	slecht (1) . . .							

*) Van het examen in de methodologie waren 19 mannelijke en 7 vrouwelijke kandidaten vrijgesteld.

TABEL V. (Akte B.)

Candi- daten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Opstel (inhoud).	Opstel (vorm).	Vertaling (schrift.).	Kennis van het Nieuw-Hoogduitsch.	Historische spraak- kunst.	Stijlleer.	Letterkunde.		Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.	Methodologie. *)
								Geschiedenis der letterkunde.	Lectuur.			
Mannelijke (aantal 6).	zeer goed (6).			1								
	goed (5) . . .	3	4	4	4	2	1	1	2	1	1	
	voldoende (4).	2	1	1		1	3	2	2			
	niet geheel voldoende (3).	1			1	2	1	1				
	onvoldoende (2)		1									
	slecht (1) . . .											
Vrouwelijke (aantal 5).	zeer goed (6).			2				1		2	1	
	goed (5) . . .		2	1	1	3	2	3	2	3	4	
	voldoende (4).	3	3	2	3		3	3	2			
	niet geheel voldoende (3).	2			1	2		1	1			
	onvoldoende (2)											
	slecht (1) . . .											

*) Van dit examen waren alle kandidaten vrijgesteld.

De uitslag dezer examens geeft der commissie geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Alleen wenscht zij, wat het mondelinge gedeelte van het examen A betreft, te wijzen op het gewicht, dat door haar, evenals door hare voorgangsters werd gehecht aan de verklaring van een hoogduitsch gedicht, waarmede het mondeling onderzoek begon. Dit onderdeel van het examen immers is bij uitstek geschikt, om niet alleen de idiomatische kennis, maar ook het paedagogisch talent en de algemeene ontwikkeling van den aanstaanden docent te doen blijken. In het feit, dat een en ander bij vele kandidaten nog al wat te wenschen overliet, vindt de commissie aanleiding, om nog eens met nadruk de aandacht van toekomstige aspiranten op dit punt te vestigen.

Van algemeene opmerkingen ten opzichte van de examens middelbaar onderwijs wenscht deze commissie zich, gelijk hare voorgangster te onthouden, in de hoop, dat weldra door eene reorganisatie deze examens aan de zoo vaak in deze verslagen geuite wenschen zal worden tegemoet gekomen.

Met dankzegging voor het in haar gestelde vertrouwen legt de commissie hare taak neder.

Amsterdam,
's Gravenhage,
Zwolle,

November 1900.

Namens de Commissie,

J. J. A. A. FRANTZEN, Voorzitter.

A. L. SCHMIDT JR.,
J. G. TALEN, } Secretarissen.